

Hoofdstuk 3: Reflecteren

*Reflecteren is het soort spiegel
dat niet domweg weerspiegelt,
maar het onzichtbare zichtbaar maakt.
(Kelchtermans, 2001)*

LEERDOELEN

Na het bestuderen van dit cursusdeel moet je:

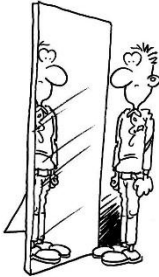
- ⇒ In eigen woorden kunnen uitleggen wat 'reflecteren' inhoudt.
- ⇒ Het belang van reflecteren kunnen verwoorden.
- ⇒ Het verband tussen reflecteren en de basiscompetenties van een leerkracht kunnen aangeven.
- ⇒ Aan de hand van het GRROW – model kunnen reflecteren over je eigen denken en handelen.

INHOUDSTAFEL

Hoofdstuk 3: Reflecteren	1
1. Wat is reflecteren?	2
2. Reflecteren als motor achter professionele groei	2
3. Hoe reflecteren?	3
4. Bronnen	6

1. Wat is reflecteren?

"Wat is reflectie eigenlijk? Misschien heeft het iets te maken met je reflectie in een spiegel? Je kijkt in een spiegel om te zien hoe je eruit ziet. Reflectie is ook zo iets: naar jezelf kijken, je eigen handelen onder de loep nemen. Of gaat het om zo iets als de weerkaatsing of reflectie van het licht? Als licht gereflecteerd wordt, zien we soms dingen die we niet vermoedden. Zo zien we dat door de reflectie van wit licht in een prisma dat licht uiteenvalt in alle kleuren van de regenboog. Wie had vermoed dat wit licht eigenlijk zoveel kleuren bevatte?" (Feryn & Wijnant, 2015-2016).

Reflecteren betekent jezelf een spiegel voorhouden: terugdenken en overzien, nadenken over jezelf, je overtuigingen, je gedrag en hoe dit allemaal samenhangt. Doel van het reflecteren is het vergroten van begrip en inzicht en het verbeteren van je gedrag. Meer specifiek binnen de onderwijscontext kan je 'reflecteren' beschouwen als het kritisch nadenken over je eigen denken en didactisch handelen en over hoe je dit kan bijsturen in functie van het leerproces van je leerlingen.

2. Reflecteren als motor achter professionele groei

Wanneer je afstudeert als leraar ben je 'startklaar' om het onderwijsveld te betreden. Dit wil echter niet zeggen dat je je eigen denken en handelen niet meer moet bijsturen, en je je verworven competenties niet verder moet ontwikkelen. Zeker binnen het hedendaags onderwijsveld, dat sterk evolueert, is het belangrijk dat je als leraar 'levenslang leert'. Leraar zijn, veronderstelt dus een continu groei- en evolutieproces, een levenslang leerproces. Reflectie over het eigen denken en handelen staat daarbij voorop. Reflecteren is namelijk een onmisbare vaardigheid die een leraar helpt het didactisch en pedagogisch handelen te analyseren en vanuit de opgedane inzichten bij te sturen. Reflecteren kan je dus beschouwen als de motor achter professionele groei.

**STILSTAAN
BIJ JE
HANDELEN
IS
VOORUITGANG**

Loesje

In de "basiscompetenties van de leerkracht" wordt dan ook veel belang gehecht aan reflectievaardigheden als een waardevolle en dus onmiskenbare kwaliteit van een goede onderwijzer(es):

Functioneel geheel 5:

De leraar als innovator – De leraar als onderzoeker

5.3 De leerkracht kan zijn eigen functioneren in vraag stellen en bijsturen.

Het vermogen om te reflecteren is niet bij iedereen evenveel aanwezig. Gelukkig is reflecteren te leren. Er enkel over lezen is niet voldoende, je moet het vooral regelmatig doen. Alleen door veel te reflecteren, leer je deze vaardigheid aan (Groen, 2006). Daarnaast moet je uiteraard ook **bereid zijn om je eigen denken en handelen kritisch in vraag te stellen**. Je moet objectief naar jezelf durven en willen kijken. De wil om te reflecteren hangt dus voor een groot deel samen met je attitude: op z'n minst moet je jezelf bespreekbaar willen stellen, jezelf voor een deel bloot willen en kunnen geven. Het gaat om de wil om te leren van je eigen fouten en missers (Feryn & Wijnant, 2015-2016). Als die bereidheid afwezig is, zal er geen sprake zijn van reflectie.

Het is de bedoeling dat je doorheen je driejarige opleiding tot leerkracht de nodige competenties verwerft om uit te groeien tot een '**reflective practitioner**' (Schön, 1983), een 'levenslang-lerende-leerkracht' die het eigen denken en handelen in de klas- en schoolpraktijk kritisch in vraag durft stellen en weet bij te sturen. Schön (1983) maakt hierbij nog het onderscheid tussen '**reflection-on-action**' en '**reflection-in-action**'. Bij '**reflection-on-action**' blik je achteraf terug op een concrete ervaring/activiteit en probeer je op basis daarvan je eigen denken en handelen bij te sturen. Naarmate iemand vaardiger wordt in '**reflection-on-action**' en dit weet te vertalen naar nieuwe inzichten en nieuw gedrag, kan er overgegaan worden naar '**reflection-in-action**', het onmiddellijk reflecteren en bijsturen van het eigen denken en handelen tijdens de ervaring/activiteit zelf.

In de eerste opleidingsfase willen we voornamelijk focussen op '**reflection-on-action**' (Schön, 1983). In het volgende hoofdstuk wordt dan ook een model voorgesteld dat je kan ondersteunen bij de beginstappen van het reflecteren.

3. Hoe reflecteren?

GRROW-model (Clement, 2015)

Een model dat je ondersteuning kan bieden bij je reflectie-proces (cfr. reflection-on-action; Schön, 1983) is het GRROW-model (Clement, 2015).

Het model bestaat uit vijf verschillende stappen:

1. **GOAL**: exploreren van het doel - de gewenste situatie
2. **REALITY**: exploreren van het probleem, de realiteit en haar context – de huidige situatie.
3. **RESOURCES**: exploreren van hulpmiddelen en krachtbronnen.
4. **OPTIONS**: exploreren van mogelijkheden en opties.
5. **WILL**: maken van een plan – komen tot beslissingen en actie.

Hieronder kan je een aantal richtvragen per reflectie-stap vinden.

	Stap	Richtvragen	Tips
G	Stap 1: Wat is je doel? Wat wil je?	Wat is je doel? Waar droom je van? Wat wil je bereiken? Wat zou je tevreden maken? Wat vind je echt belangrijk? Waarom?	<i>Probeer je doel positief te formuleren (bv. niet: 'Ik wil niet meer ...'), concreet te beschrijven (bv. hoe stel je je die situatie voor, hoe zal het zijn, hoe zal het voelen, ...?) en ook aan te geven waarom dit je doel/droom/... is.</i>
R	Stap 2: Hoe ziet de realiteit eruit?	Waar sta je vandaag? Hoe ziet de realiteit er uit? Wat gaat al goed? Waar loop je op vast? Waar leid je dat uit af? Hoe zou dit komen? Wat mis je in hoe het nu loopt? Wat ontbreekt er? Wie of wat speelt er nog meer mee? Welk effect heeft dat? Hoe hangen die dingen samen? Waar ben je bezorgd over? Wat zit je het meest dwars? Waar zit de kern van het 'probleem' ? Hoe beleef jij het? Hoe beleven de anderen het?	<i>Probeer 'de realiteit' zo concreet mogelijk te beschrijven aan de hand van (een aantal van) de richtvragen. <i>Het is niet de bedoeling dat je bij deze stap al op zoek gaat naar mogelijke oplossingen.</i> </i>

R	Stap 3: Welke hulpbronnen en krachtbronnen kan je aanspreken?	Welke bronnen, hulpmiddelen kan je gebruiken om je doel te bereiken? Wie of wat zou je kunnen helpen? Wat doe je in andere situaties, dat je hier zou kunnen gebruiken? Welke talenten zou je kunnen inzetten?	Verken verschillende 'hulpbronnen': in jezelf (!), je omgeving, bij anderen,...
O	Stap 4: Welke opties zie je?	Welke mogelijkheden zijn er om de situatie aan te pakken en je doel te bereiken? Welke verschillende opties zie je om tot je doel te komen? Waar bevinden zich mogelijke obstakels? Wat kan je doen om de situatie te veranderen?	Probeer verschillende mogelijkheden tot actie en handelen te verkennen, beperk je niet tot één oplossing.
W	Stap 5: Wat ga je doen? Welke stappen ga je zetten?	Welke optie lijkt het meest interessant? Welke stap (cfr. optie) ga je nu zeker zetten? Hoe ga je dit aanpakken? (waar, wanneer, hoe) Hoe zal je weten of je doel bereikt is?	Probeer grondig na te denken over welke 'acties' het meest zinnig én haalbaar zijn binnen een vooropgestelde tijdsperiode.

Tip: Reflecteren vindt best plaats zo kort mogelijk na een betekenisvolle gebeurtenis. Dan is de ervaring nog recent en kan je de daarbij horende gevoelens, gedachten en handelingen gemakkelijker 'ophalen'. Wanneer er te veel tijd verstrijkt tussen een betekenisvolle situatie en de reflectie daarover, gaat er heel wat waardevolle informatie verloren waardoor je reflectie aan kwaliteit en diepgang zal inboeten.

4. Bronnen

Clement, J. (2015). *Inspirerend coachen. De kunst van het dynamisch en uitdagend communiceren*. Tiel: LannooCampus.

Feryn S. & Wijnant E. (2015-2016). *Stagevademeecum actieve stage 1+2*. Aalst: Odisee – Lerarenopleiding Kleuteronderwijs

Groen, M. (2006). *Reflecteren: de basis. Op weg naar bewust en bekwaam handelen*. Nederland, Groningen: Wolters Noordhoff.

Kelchtermans, G. (2001). *Reflectief ervaringsleren voor leerkrachten*. Deurne: Wolters Plantyn.

Schön, D.A.(1983). *The reflective practitioner. How professionals think in action*. New York: Basic Books.